

กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน
กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1
ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช*
THE PROCESS OF BUILDING A LEARNING NETWORK IN THE COMMUNITY:
A CASE STUDY OF THE THAI ASIAN HONEY BEEKEEPING LEARNING CENTER
AT BAN SAIHONG, VILLAGE NO. 1, KHUAN KROT SUB-DISTRICT, THUNG SONG
DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

วรัณยู ชนะภัย

Waranyoo Chamapaii

รัชดาภรณ์ ปานทอง

Ratchadaporn Panthong

เบญจมาพร ปานทอง

Benjamaporn Panthong

จิตติมา ดำรงวัฒนะ

Jittima Damrongwattana

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Thailand

พระณัฐพงษ์ ไกรเทพ*

Phranattapong Kraithep*

พระลิขิต สอนมา

Phra Likhit taught

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

สุชาติ มสันต์

Suchat Masun

นักวิชาการอิสระ

Independent Academic, Thailand

*Corresponding author E-mail: nattapongsongsam@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการเกิดกลุ่ม สภาพปัญหา และกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลัก และรอง จำนวน 10 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) พัฒนาการการเกิดกลุ่มการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย 1.1) การวิเคราะห์ชุมชน 1.2) ขั้นตอนการปฏิบัติการเคลื่อนไหว หรือการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม หลังจากที่ได้พูดคุยตกลงกันจึงต้องมีการวางแผน วางกฎระเบียบ และวางแผนแนวทางในการทำงานของกลุ่ม 1.3) ขั้นตอนการขยายตัว การเจริญเติบโต และการขยายกิจกรรมของกลุ่ม 2) สภาพปัญหาของกลุ่มการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย 2.1) ปัญหาการผลิต พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศส่งผล

ต่อการเก็บผลผลิตน้ำผึ้ง และในบางครั้งน้ำผึ้งไม่เพียงพอในการผลิต 2.2) ปัญหาบรรจุภัณฑ์ พบว่า การบรรจุภัณฑ์อยู่ในวงที่จำกัด และไม่ต่อเนื่อง 2.3) ปัญหาด้านการตลาดของกลุ่ม พบว่า ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์ไม่มากพอ 2.4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า ด้านการผลิตนำวัตถุดิบบางอย่างที่อาจจะไม่ได้มีภายในชุมชนมาผสมกับน้ำผึ้งเพื่อนำไปทำเป็นโลชั่น สบู่ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีประสิทธิภาพในการใช้มากขึ้นด้านการตลาดในปัจจุบันมีร้านค้า และห้างที่ขายผลิตภัณฑ์ ทำให้ยอดขายของผลิตภัณฑ์ลดน้อยลงจากที่ผ่านมาทางกลุ่มจึงได้เพิ่มช่องทางการขายไม่ว่าจะเป็นการโพสต์ขายในออนไลน์ และออกบูธต่าง ๆ เพิ่มยอดขายให้มากขึ้น 3) กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนกลุ่มการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนประกอบด้วย 7 ขั้นตอน

คำสำคัญ: การสร้างเครือข่าย, การเรียนรู้ในชุมชน, ศูนย์การเรียนรู้, การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย

Abstract

The objectives of this research article aimed to study the development of the group, study the problem conditions, and study the process of building a learning network in the community with a case study of the Thai Asian honey beekeeping learning center at Ban Sai Hong, Village No. 1, Khuan Krot Sub-district, Thung Song District, Nakhon Si Thammarat Province. The researcher used qualitative research methods by determining the key informants with a total of ten persons. The results of the research found the following details: 1) The development of the Thai Asian honey beekeeping group included the following details: 1.1) Community analysis, 1.2) Steps to perform the practice, movement or gathering to form a group after discussions and agreements, which must plan, regulate and formulate the guidelines for the group's work, and 1.3) Steps of expansion, growth and the expansion of group's activities; 2) Problems of the Thai Asian honey beekeeping group included the following details: 2.1) Production problems, which was found that climate change affected the harvesting of honey and sometimes there was not enough honey in production, 2.2) Problems of packaging indicated that the packaging was limited and discontinuous, 2.3) The group's marketing problems were found to lack sufficient publicity in online media, and 2.4) Problems with group management indicated that in terms of production of the group, some raw materials that might not be available within the community were mixed with honey to be used to make lotions and soaps in order to make the products more effective in use. Currently, in terms of marketing, there are many stores and department stores that sell products, causing the sales of the products to decrease from before, so the group has increased sales channels, whether posting online or at various booths, to increase sales; 3) The process of creating a learning network in the Thai Asian honey beekeeping community indicated the seven steps for creating a learning network.

Keywords: Network Creating, Learning in Community, Learning Center, Thai Asian Honey Beekeeping

บทนำ

ผึ้งโพรงไทยเป็นผึ้งที่พบได้ทั่วไปในประเทศไทย มีลักษณะเด่น คือ อาศัยอยู่ในโพรงไม้หรือโพรงหิน ผึ้งโพรงไทยมีขนาดเล็กกว่าผึ้งเลี้ยง มีสีน้ำตาลเข้มถึงดำ ลำตัวมีขนปกคลุม ผึ้งโพรงไทยแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ผึ้งโพรงหลวง และผึ้งโพรงบ้าน ผึ้งโพรงหลวงมีขนาดใหญ่กว่าผึ้งโพรงบ้าน และมีเหล็กในที่รุนแรงกว่า ผึ้งโพรงไทย

สร้างเป็นแผ่นขนานกันไปตามโครงไม้หรือโครงหิน รังผึ้งประกอบด้วยห้องฟักไข่ ห้องเก็บน้ำผึ้ง และห้องเก็บเกสร ผึ้งโพรงไทยเป็นแมลงสังคมที่มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ผึ้งงานเป็นผึ้งตัวเมียที่ทำหน้าที่หาอาหาร เลี้ยงดูตัวอ่อน และสร้างรัง ผึ้งนางพญาเป็นผึ้งตัวเมียที่ทำหน้าที่วางไข่ ผึ้งตัวผู้ทำหน้าที่ผสมพันธุ์กับผึ้งนางพญา ผึ้งโพรงไทยมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศ โดยช่วยผสมเกสรให้กับพืชต่าง ๆ และผลิตน้ำผึ้งซึ่งเป็นอาหารที่มีคุณค่า ทางโภชนาการ (สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และคณะ, 2564)

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้องเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยเพราะมีครัวเรือนประมาณ 12 ครัวเรือน ที่ได้เลี้ยงผึ้งหลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านก็ได้เชิญวิทยากรจากหลาย ๆ ที่มาให้ความรู้กับชาวบ้านเพื่อเป็นการต่อยอดในการเลี้ยงผึ้งเพื่อที่จะส่งเสริมชาวบ้านให้มีรายได้ จากนั้นก็ได้พาชาวบ้านในกลุ่มที่เลี้ยงผึ้งไปศึกษาดูงานจากนอกสถานที่ และต่อยอดในการเลี้ยงผึ้งต่อมาการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยของกลุ่มชาวบ้านเป็นที่รู้จักมีชื่อเสียงในระดับหนึ่งทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาเรื่อย ๆ หลังจากได้มีโครงการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ได้เข้ามารับฟังความคิดเห็นความต้องการของชาวบ้านโดยได้ทำการประชุมประชาคมชาวบ้านสรุปแล้ว คือ ชาวบ้านต้องการการต่อยอดในการเลี้ยงผึ้งเพื่อให้มีรายได้เสริมต่อมาก็ได้มีการพัฒนาในหมู่บ้านเรื่องต่อยอดการแปรรูปเพิ่มมูลค่า จากที่ผ่านมาจำหน่ายเฉพาะน้ำผึ้งบริสุทธิ์ในรูปแบบการกรอกใส่ขวดแก้วปัจจุบันได้ริเริ่ม และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผึ้งออกมาได้หลากหลายประเภท ภายใต้ตราสินค้า “รักแรกพบ” ได้แก่ สบู่ผึ้ง น้ำผึ้ง โลชั่นน้ำผึ้ง ยาหม่องสมุนไพรจากผึ้ง และจำหน่ายผึ้งธรรมชาติเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องสำอาง เป็นต้น รวมทั้งยังได้ส่งเสริมด้านการตลาด และการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงาม และน่าสนใจมากยิ่งขึ้นปัจจุบันผลิตภัณฑ์ “รักแรกพบ” ได้ผ่านการรับรองจากองค์การอาหาร และยา (อย.) ได้รับเครื่องหมายฮาลาล และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนเรียบร้อยแล้ว ช่วยสร้างความมั่นใจว่าสินค้ามีคุณภาพ สะอาด และถูกหลักอนามัย ช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผึ้งโพรงไทยบ้านไทรห้องรวมทั้งส่งเสริมอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกวิสาหกิจฯ และชาวบ้านในชุมชนบ้านไทรห้องได้เป็นอย่างดีการเลี้ยงผึ้งเกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านเล็ก ๆ ในพื้นที่บ้านไทรห้องเพราะชาวบ้านต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันในการเลี้ยงผึ้ง จากเดิมมีการเลี้ยงผึ้งแค่ไม่กี่ครัวเรือนพอเห็นว่าการเลี้ยงผึ้งสามารถสร้างรายได้ให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ จึงให้ความสนใจมากขึ้นเลยมีก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ผึ้งร่วมไทรขึ้นปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ผึ้งร่วมไทรมีผลิตภัณฑ์มากมายจากน้ำผึ้ง และเปิดให้นักศึกษาหรือบุคคลภายนอกได้มีการเข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับผึ้งร่วมไทรด้วย ดังนั้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาวิธีการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย และแนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งเพื่อศึกษาแนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมและรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การวิจัย ที่จะทำการศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการเกิดกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้องหมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ออกแบบ และดำเนินการศึกษาบนฐานการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งศึกษาประเด็นสำคัญ คือ กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีรายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ทั้งหมดเป็นการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง ที่มีคุณสมบัติ โดยมีประสบการณ์ในการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย และยินดีให้ข้อมูลในการวิจัยตลอดการศึกษาวิจัยเพื่อให้ข้อมูลภาคสนามครบถ้วนที่สุด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล และสามารถเผยแพร่ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง โดยแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 4 คน ได้แก่ 1) ประธานกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช 2) รองประธานกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยฯ 3) หัวหน้าแผนกการแปรรูปกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยฯ และ 4) ฝ่ายประชาสัมพันธ์กลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยฯ และ ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยฯ ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) จำนวน 6 คน

ขั้นตอนในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษาที่สำคัญ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาข้อมูลจริง และศึกษาให้ได้ประเด็นที่ครอบคลุม และรอบด้านมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้ออกแบบเป็นเครื่องมือทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยทั้งด้านแนวคิด และกลุ่มเป้าหมาย พัฒนาเครื่องมือโดยการศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม และปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80 - 1.00 นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่นแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ที่กำหนดเพื่อนำผลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาครั้งนี้เป็นปฏิบัติการภาคสนามผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่าง และกิจกรรมโครงการเป้าหมาย จากนั้นได้ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย วิเคราะห์เอกสารจากพื้นที่จริงซึ่งเป็นเอกสารขั้นต้น การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) จดบันทึกภาคสนาม (Field Note) และเครื่องมือที่ใช้ คือ แนวคำถาม (Guidelines) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด และมีโครงสร้างเพื่อกำหนดประเด็นการสนทนาไว้เบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 4 ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique)

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนาตามวัตถุประสงค์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) เครื่องบันทึกภาพ เป็นการใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐานในการวิจัย เพราะขณะสัมภาษณ์อาจจะต้องใช้กล้องถ่ายรูปในการเก็บภาพเพื่อนำมาใช้ในการวิจัย 2) บันทึกการสังเกต เป็นแบบที่ใช้ในการสังเกตในขณะที่ยังสัมภาษณ์หรือเพื่อสังเกตการณ์ตอบคำถามของผู้ถูกสัมภาษณ์ว่าตอบตรงประเด็น และตามข้อมูลจริงเท็จ เป็นการสังเกตกำหนดแนวทางโดยใช้สายตา 3) แบบสัมภาษณ์เป็นแบบที่ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามไว้ เพื่อต้องการเก็บบันทึกข้อมูลในการวิจัยพร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลให้ได้มากที่สุด และตรงประเด็น

มากที่สุด และ 4) เครื่องบันทึกเสียง เป็นการบันทึกเสียงตอนสัมภาษณ์เนื่องจากบางครั้งการจดบันทึกระหว่างสัมภาษณ์ไม่ทันก็ยังมีเครื่องบันทึกเสียงเป็นเครื่องสำรองข้อมูลได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) สำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก่อนหลังจากนั้นจึงไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย 2) สร้างความสัมพันธ์ และแนะนำตัวเบื้องต้นเพื่อนำไปสู่การปรับตัวให้เข้ากับชุมชน 3) ประสานงานโดยใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดแบบเจาะลึกโดยนัดวัน เวลา และสถานที่ จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล และรายละเอียดแต่ละประเด็นโดยพบปะพูดคุยกับกลุ่มเป้าหมาย พร้อมถ่ายภาพประกอบ และ 4) รวบรวมวิเคราะห์ และสรุปผลหากปรากฏว่าขาดรายละเอียดข้อมูลส่วนใดก็ไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

ผลการวิจัย

1. พัฒนาการการเกิดกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย บ้านไทรทอง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1 การวิเคราะห์ชุมชน ในขั้นนี้ถือว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักของพระพุทธศาสนาที่ว่า “การมีความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) เป็นหลักประกันของสิ่งอื่น ๆ ที่จะตามมา” ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนขึ้นอยู่กับปัญหา และการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องมีความเข้าใจร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ ผลที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ต้องการเพิ่มพลัง และองค์ความรู้แก่ชุมชนในการจัดลำดับของปัญหา การมองสังเกตหลักของปัญหา การตรวจสอบสาเหตุที่แท้จริงรวมถึงการตรวจ วิเคราะห์ตัวเองกับคนอื่น ๆ ในชุมชน “เกิดจากการพูดคุยเรื่องการต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง และได้มีโครงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ได้เข้ามารับฟังความคิดเห็น และปัญหาของชาวบ้านโดยได้ทำการประชุมประชาคมชาวบ้านสรุปแล้วคือ ชาวบ้านต้องการการต่อยอดในการเลี้ยงผึ้งเพื่อให้มีรายได้เสริม”

1.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ การเคลื่อนไหว หรือการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม หลังจากที่ได้พูดคุยตกลงกัน จึงต้องมีการวางแผน วางกฎระเบียบ และวางแผนแนวทางในการทำงานของกลุ่ม “หลังจากที่ได้พูดคุยร่วมกัน จึงได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม ได้พูดคุยตกลงกันว่าต้องมีการวางแผน วางกฎระเบียบ และวางแผนแนวทางในการทำงานของกลุ่ม”

1.3 ขั้นตอนการขยายตัว การเจริญเติบโต และการขยายกิจกรรมของกลุ่ม ระดมทรัพยากรจากภายใน และภายนอกชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม “เมื่อรวมกลุ่มแล้ว และได้แปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งได้รับการตอบรับจากลูกค้า จึงได้มีการขยายตัว โดยเพิ่มการผลิตเพิ่มขึ้นเมื่อกลุ่มมีการเจริญเติบโตจึงมีการขยาย และเปิดให้นักศึกษาหรือบุคคลภายนอกได้มีการเข้ามาหาความรู้เกี่ยวกับผึ้งรมไทยด้วย”

2. สภาพปัญหาของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย บ้านไทรทอง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.1 สภาพปัญหาการผลิต พบว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ส่งผลต่อการเก็บผลผลิตน้ำผึ้ง และในบางครั้งน้ำผึ้งไม่เพียงพอในการผลิต “สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ทำให้กลายเป็นปัญหาต่อการเก็บน้ำผึ้ง และในบางครั้งน้ำผึ้งไม่เพียงพอ”

2.2 สภาพปัญหาการบรรจุภัณฑ์ พบว่า การบรรจุภัณฑ์อยู่ในวงที่จำกัด และไม่ต่อเนื่อง “วัสดุที่ใช้ในการใส่ของเรามีจำกัด และไม่ได้มีพร้อมหรือเพียงพออยู่ตลอด”

2.3 สภาพปัญหาด้านการตลาด พบว่า ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในสื่อออนไลน์ไม่มากพอ จึงทำให้แบรนด์ “รักแรกพบ” ยังไม่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากนัก “ไม่ค่อยมีใครช่วยโฆษณาหรือบอกต่อทางโซเชียลเลย น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ แบรนด์ “รักแรกพบ” ถึงยังไม่เป็นที่รู้จักของคนอื่นมาก”

2.4 สภาพปัญหาการบริหารจัดการกลุ่ม พบว่า ด้านการผลิต ทางกลุ่มของเราได้มีการนำวัตถุดิบบางอย่างที่อาจจะไม่ได้มีภายในชุมชนมาผสมกับน้ำผึ้ง เพื่อนำไปทำเป็นโลชั่น สบู่ เป็นต้น เพื่อให้ผลิตภัณฑ์

มีประสิทธิภาพในการใช้มากขึ้น ด้านการตลาดในปัจจุบันมีร้านค้า และห้างที่ขายผลิตภัณฑ์จำพวก โลชั่น สบู่ จำนวนมาก ทำให้ยอดขายของผลิตภัณฑ์ลดน้อยลง จากที่ผ่านมาทางกลุ่มจึงได้เพิ่มช่องทางการขาย ไม่ว่าจะเป็น การโพสต์ขายในออนไลน์ และออกบูธต่าง ๆ เพื่อเพิ่มยอดขายให้มากขึ้น

3. กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย บ้านไทรทอง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย ที่บ้านไทรทอง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

1. ระบุความต้องการ และเป้าหมาย กำหนดความต้องการ และเป้าหมายของเครือข่ายการเรียนรู้
2. สร้างความสัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์กับบุคคล และองค์กรที่มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. พัฒนาโครงสร้าง กำหนดโครงสร้าง และการกำกับดูแลของเครือข่าย
4. ระดมทรัพยากร ระดมทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการดำเนินงานของเครือข่าย
5. สร้างแพลตฟอร์ม สร้างแพลตฟอร์มสำหรับการสื่อสาร และการแบ่งปันความรู้
6. จัดกิจกรรม จัดกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และการสร้างเครือข่าย
7. ประเมิน และปรับปรุง ประเมินเครือข่ายการเรียนรู้เป็นประจำ และปรับปรุงตามความจำเป็น

อภิปรายผล

การจัดตั้งกลุ่มเกิดจากการพูดคุยเรื่องการต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง และได้มีโครงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสนับสนุนในเรื่องการต่อยอดการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งเพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันในการเลี้ยงผึ้ง จากเดิมมีการเลี้ยงผึ้งแค่ไม่กี่ครัวเรือนพอเห็นว่าการเลี้ยงผึ้งสามารถสร้างรายได้ได้อย่างแท้จริง ชาวบ้านคนอื่น ๆ จึงให้ความสนใจมากขึ้นเลยมีก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ผึ้งร่วมไทรขึ้นมา ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ผึ้งร่วมไทรมีผลิตภัณฑ์มากมายเกิดจากการพูดคุยเรื่องการต่อยอดแปรรูปผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้ง และได้มีโครงการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้เข้ามาสนับสนุนในพื้นที่ได้เข้ามารับฟังความคิดเห็น และปัญหาของชาวบ้านโดยได้ทำการประชุมประชาคมชาวบ้านสรุปแล้ว คือ ชาวบ้านต้องการการต่อยอดในการเลี้ยงผึ้งเพื่อให้มีรายได้เสริม กระบวนการ และเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา กล่าวว่า ขั้นตอนของหมู่ที่เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกระทั่งกลายเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกให้ตระหนักถึงสิ่งที่เผชิญอยู่ เกิดแกนนำในการประสานความสนใจร่วมในการรวมกลุ่ม สอดคล้องกับการศึกษาของ บัณฑิต อ่อนดำ เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท กล่าวว่าประสบการณ์จากโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในงานพัฒนา (SFPP) พบว่า กระบวนการกระตุ้นให้เกิดกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยนั้น ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมกลุ่ม (Pre Group Stage) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เกษตรกรตำบลเข้าไปสร้างความคุ้นเคย การยอมรับ และความไว้วางใจจากชุมชน (บัณฑิต อ่อนดำ, 2533) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรา ปะลาวัน เรื่อง การดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสบภัยคลื่นยักษ์สึนามิ: กรณีศึกษากลุ่มเครื่องแกงตำมือบ้านเกาะมุกด์ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง พบว่า หลังจากที่ชุมชนบ้านเกาะมุกด์ได้รับความเสียหายจากคลื่นยักษ์สึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 และชุมชนได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ รวมทั้ง การช่วยเหลือให้ตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมเนื่องจากรายได้จากการประมงซึ่งเป็นอาชีพหลักลดน้อยลง ปัจจัยภายในที่สนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่ม ได้แก่ การจัดตั้งกลุ่มนั้นเกิดจากความต้องการของสมาชิกกลุ่มที่ต้องการมีรายได้เสริม และได้ลดจากการประมงภัยสึนามิเนื่องจากได้พบปะกันเมื่อมีการรวมกลุ่ม (มยุรา ปะลาวัน, 2550)

สภาพปัญหาของกลุ่มศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทย บ้านไทรทอง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะ การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยเป็นอาชีพที่ต้องใช้ทักษะ

เฉพาะทาง ซึ่งปัจจุบันมีผู้ที่มีทักษะเหลือน้อยลง ทำให้การสืบทอดอาชีพเป็นไปได้ยาก การบุกรุกพื้นที่ป่า พื้นที่ป่า ซึ่งเป็นแหล่งอาหารหลักของผึ้งโพรงไทยถูกบุกรุก และทำลายทำให้ผึ้งขาดแคลนแหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัย การใช้สารเคมีในทางการเกษตร สารเคมีที่ใช้ในทางการเกษตรสามารถเป็นอันตรายต่อผึ้งได้ ทำให้ผึ้งตายหรืออ่อนแอลง การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ เกษตรกรผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทยยังขาดการสนับสนุน จากภาครัฐ ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การฝึกอบรม และการตลาด การขาดการรวมกลุ่ม เกษตรกร ผู้เลี้ยงผึ้งโพรงไทยยังขาดการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรอง และการพัฒนาอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุลีพร ทองงาม เรื่องการพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ ตำบลฉลอง อำเภอมือง จังหวัดภูเก็ต ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาด้านการจัดการกลุ่ม คือ กลุ่มขาดการจัดการกลุ่มที่เหมาะสมทั้งในด้านการจัดการกลุ่มชั้นวางแผน การจัดการกลุ่มชั้นการดำเนินงาน การจัดการกลุ่มชั้นการติดตาม และประเมินผลทำให้ขาดการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเงินสนับสนุนที่ได้รับไม่เพียงพอที่จะนำมาพัฒนากลุ่มให้ประสบความสำเร็จตามที่ควรจะเป็น ปัญหาด้านการผลิตและการตลาด คือ การขาดความรู้ความเข้าใจ ในด้านการผลิต และการตลาดส่งผลให้กลุ่มไม่สามารถเพิ่มช่องทางในการจัดจำหน่ายสินค้า และไม่สามารถก้าวเข้าสู่ระบบธุรกิจแบบเต็มรูปแบบทั้ง (นงนุช พันยาก, 2549); (สุลัพร ทองงาม, 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของ มยุรา ปะลาวัน เรื่อง การดำรงอยู่ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง ผลการศึกษา พบว่า การบริหารจัดการกลุ่มมีการบริหารจัดการด้านองค์กรแบบไม่เป็นทางการกลุ่มมีผู้นำตามตำแหน่ง คือ ประธานกลุ่ม และผู้นำตามธรรมชาติ คือ รองประธานโดยรองประธานทำหน้าที่บริหารจัดการเกือบทุกเรื่องของกลุ่มยกเว้นเรื่องการผลิตเพราะว่าการผลิตสินค้าของกลุ่มต้องใช้แรงงานจากสมาชิกหลายคนที่ต้องทำร่วมกัน อภิปรายผลได้ว่า ปัญหาการผลิตเกิดจากการขาดแคลนเงินทุนการผลิตสินค้า และบริการในท้องถิ่น ส่วนใหญ่เป็นกิจการขนาดเล็กทำในครัวเรือนหรือรวมกลุ่มผลิต (รุ่งทิพย์ เสมอเชื้อ, 2550); (มยุรา ปะลาวัน, 2550)

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามาจับบทบาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาในทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานของชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกัน มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ สุวิน ศรีเมือง ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะชุมชนในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า สภาพการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะชุมชนในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ทั้งภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง ความสัมพันธ์การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะชุมชนในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางในการสร้างเครือข่าย คือ รณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการจัดการขยะ และจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เปิดโอกาส และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ และร่วมสร้างเครือข่ายการบริหารจัดการขยะในชุมชน และเครือข่ายการมีส่วนร่วมในภาพรวมจำแนกตามเพศ อายุ และอาชีพ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (สุวิน ศรีเมือง และภูกิจ ยลชญาวงศ์, 2563)

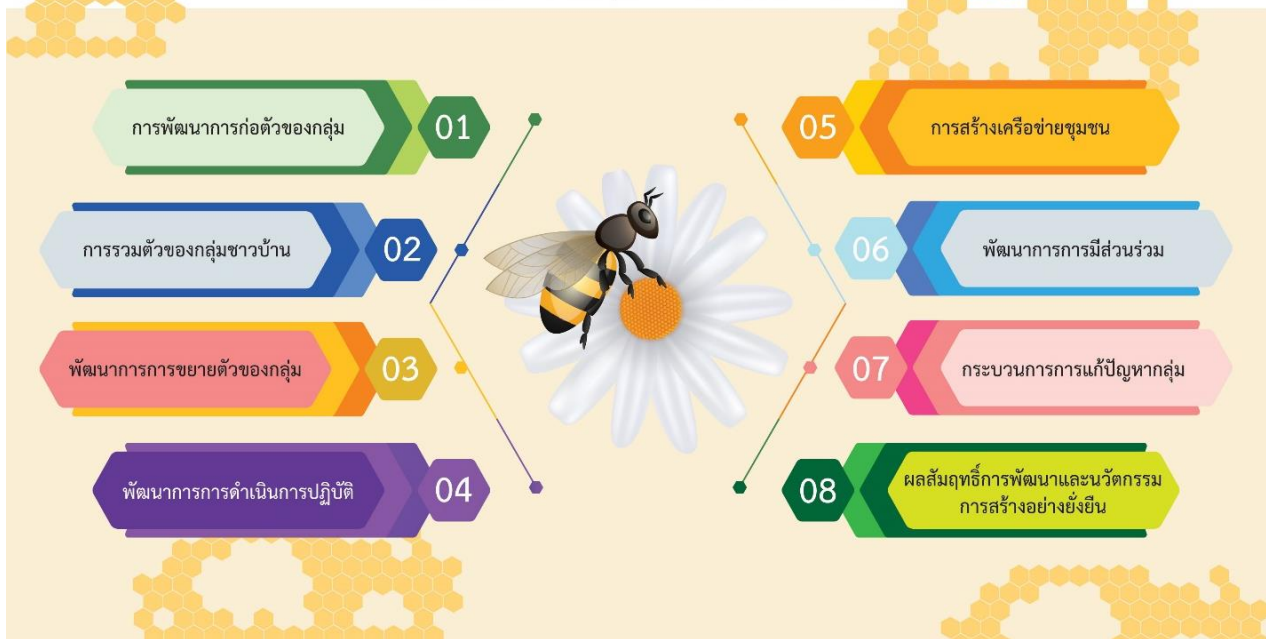
องค์ความรู้ใหม่

การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมซึ่งนำผู้คนจากหลากหลายภูมิหลังมารวมกันเพื่อแบ่งปันความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ กระบวนการนี้มักเกี่ยวข้องกับการระบุความต้องการของชุมชน การพัฒนาแผนการเรียนรู้ และการสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัย และสนับสนุนสำหรับการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนสามารถช่วยปรับปรุงทักษะ และความรู้ของสมาชิกในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งขึ้นระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยสร้างศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอกงหรา จังหวัดนครศรีธรรมราช และพัฒนาเสริมสร้างชุมชนในทุกมิติ เพื่อสร้างชุมชนที่พัฒนาอย่างยั่งยืน ตามภาพที่ 1

กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1

ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาเรียนรู้ผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง

สรุปและข้อเสนอแนะ

ศูนย์การเรียนรู้ผึ้งโพรงไทยที่บ้านไทรห้อง หมู่ที่ 1 ตำบลควนกรด อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถสรุปปัจจัยออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างเครือข่ายในชุมชน และในการตลาด 2) การจัดตั้งกลุ่มให้มีการสอนในเรื่องขั้นตอนการเลี้ยงผึ้งโพรงไทยเพื่อสร้างรายได้เสริมให้คนในชุมชน และ 3) การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตามสื่อต่าง ๆ เพื่อเป็นการเปิดตลาดให้คนได้รู้จักผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมากขึ้น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสามารถสรุปปัจจัยออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรู้ในเรื่องกระบวนการขั้นตอนการเลี้ยงผึ้งโพรงไทย 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนเปิดการตลาดในชุมชน ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม และให้ความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ให้กว้าง และเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นจากการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลควนกรดควรเข้ามาส่งเสริมในการพัฒนาอาชีพให้มีระบบแบบแผนที่มีมั่นคงมากขึ้น 2) องค์การบริหารส่วนตำบลควนกรด ควรให้มีการจัดประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชนได้รู้จักผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งของชุมชนเราได้มากยิ่งขึ้น และองค์การบริหารส่วนตำบลควนกรดควรมีการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งให้มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

นงนุช พันยาก. (2549). เศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาธุรกิจผ้าก๊วยบ้านโนนสว่าง ตำบลโนนสว่าง อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดอุบลราชธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

บัณฑิต อ่อนดำ. (2533). ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .

- มยุรา ปะลาวัน. (2550). การดำรงอยู่ของกลุ่มอาชีพในชุมชนผู้ประสพภัยคลื่นยักษ์สึนามิ: กรณีศึกษากลุ่มเครื่องแกงตำมือบ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- รุ่งทิพย์ เสมอเชื้อ. (2550). การบริหารจัดการธุรกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพไม้กวาดลายดอกแก้ว: กรณีศึกษา ตำบลตงสุวรรณ อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และคณะ. (2564). หลักการเลี้ยง และขยายพันธุ์ผึ้งในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุลีพร ทองงาม. (2550). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มอาชีพ ตำบลฉลอง อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- สุวิน ศรีเมือง และภูกิจ ยลชญาวงศ์. (2563). การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะชุมชนในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุตรศน์, 15(1), 203-211.